

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШ БЎЙИЧА
ИСЛОХАТЛАР**

Тилавбаева Гулсанам Бекпулатовна,
Тошкент давлат транспорт университети,
“Халқаро оммавий ҳуқуқ” кафедраси ўқитувчиси.

Аннотация

Мақолада Дунёда XXI аср бошларига келиб ҳам коррупцияга барҳам бериш масалалари, Ривожланган давлатларда ҳам коррупцияни камайтиришда ҳал этилмаган муаммолар, Ўзбекистон Республикаси қонуни сўнгги йилларда мазкур соҳада қабул қилинган энг муҳим норматив ҳужжатлар ва унинг ижроси каби масалалар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Коррупция, фуқаро, ҳуқуқ, Давлат органлари, қонун, ҳужжат, давлат.

Дунёда XXI аср бошларига келиб ҳам коррупцияга барҳам бериш масалалари ҳад этилгани йўқ. БМТ маълумотларига кўра дунёда берилган пора ҳажми кейинги уч йил ичида йилига ўртача 1 трл. АҚШ долларини ташкил этмоқда. Россия Федерацияси адлия вазирлиги ҳисобига кўра коррупция Россияни 20 фоиз ялпи ички маҳсулотдан маҳрум қилиб, у йилига 16 трлн. рублни ташкил этмоқда. Ривожланган давлатларда ҳам коррупцияни камайтиришда ҳал этилмаган муаммолар мавжуд. Ўзбекистонда ҳам мустақиллик даврида коррупцияга берилган мансабдорлар хатти-ҳаркати тўлиқ барҳам беришнинг ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатлари ўз тақомилига етказилмади. Президент .М.Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралдаги фармони билан тасдиқланган —2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси||да мамлакатда коррупцияга қарши курашни самарали ташкил этиш бўйича вазифалар қўйилди. Унинг 2-йўналиши қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш вазифаларини ўз ичига олиб, унинг 4-бандида жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимини такомиллаштириш вазифалари қўйилди. Хусусан унда коррупцияга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш ва коррупцияга қарши курашиш тадбирларининг самарадорлигини ошириш тизимини ишлаб чиқиш вазифаси қўйилди.Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 24 июлда қабул қилинган —Қонунчилик ижросини таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида||ги фармонига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси таркибида Қонунчилик ижроси устидан назорат бош бошқармаси ташкил этилиши прокуратура органларининг коррупцияга қарши кураш ва назорат фаолияти кучайишининг муҳим омилига айланди. 2014-2017 йилларда қонунлар ижроси бўйича ўтказилган 17 мингдан ортиқ текширув якунларига кўра прокуратура органлари томонидан 115228 та прокурор назорати ҳужжати қўлланилди, 87094 нафар фуқаронинг бузилган ҳуқуқлари тикланди. Давлат органларининг қонун ҳужжатларига зид бўлган 19578 та ҳужжати устидан арз қилинди. Натижада кейинчалик ушбу ҳужжатлар бекор қилинди ёки қонун ҳужжатларига мувофиқ ҳолга келтирилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 15 майда қабул қилинган —Хусусий мулк,

кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ишончли ҳимоя қилишни таъминлаш, уларни жадал ривожлантириш йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш чора-тадбирлари тўғрисида||ги фармонининг қоидаларини сўзсиз ижро этишгапрокуратура органлари томонидан алоҳида эътибор қаратилди. Мазкур фармон, унга мувофиқ қабул қилинган.

—Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига хусусий мулкни, тадбиркорлик субъектларини ишончли ҳимоя қилишни янада кучайтиришга, уларни жадал ривожлантириш йўлидаги тўсиқларни бартараф этишга қаратилган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида||ги Ўзбекистон Республикаси қонуни сўнгги йилларда мазкур соҳада қабул қилинган энг муҳим норматив ҳужжатлар бўлиб қолмоқда. Ушбу қонун ҳужжатлари тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, бизнес олиб боришни ташкил этиш, назорат қилувчи, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва бошқа давлат органлари билан ҳамкорлик қилиш билан боғлиқ мазкур субъектлар фаолиятининг деярли барча жиҳатларига тааллуқлидир. Ушбу қонун ҳужжатларининг қоидаларини амалга ошириш мақсадида прокуратура органлари томонидан тадбиркорлик фаолияти эркинлиги кафолатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг сўзсиз ижро этилиши устидан назоратни кучайтиришга, тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини бузганлик учун назорат қилувчи, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва ваколатли давлат органлари мансабдор шахслари жавобгарлигининг муқаррарлигини таъминлашга қаратилган комплекс, тизимли чора-тадбирлар кўрилмоқда ҳамда рўёбга чиқарилмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 15 майда қабул қилинган фармонини ижро этиш мақсадида Бош прокуратура ҳузурида фуқароларнинг, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг мурожаатларини кечаю кундуз қабул қиладиган электрон тизим яратилди ва самарали фаолият кўрсатмоқда. Мурожаатларни кўриб чиқиш тезлигини таъминлаш мақсадида ушбу тизимга 34 та идора, прокуратура органларининг вилоят ва туман бўлинмалари уланди. Ҳар бир мурожаатнинг ўз вақтида кўриб чиқилиши он-лайн режимда назорат қилинмоқда. Бош прокуратуранинг мурожаатларни кечаю кундуз қабул қилувчи маркази ташкил этилганидан буён (2015 йил 1 июль) марказ телефонларига 19 мингдан зиёд мурожаат келиб тушди. Улар бўйича прокурор томонидан тегишли чора-тадбирлар кўрилди. Ҳисобот даврида прокуратура органлари томонидан деярли 16 минг нафар тадбиркорлик субъектининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш юзасидан уларга амалий ёрдам кўрсатилди. Тадбиркорларни ҳимоя қилишга қаратилган назорат тадбирлари натижасида уларнинг фойдасига 13 миллиард сўм ундириш тўғрисида судларга 764 та ариза киритилди, 6220 нафар тадбиркорнинг ҳуқуқлари тикланди. Муҳокама чоғида қонунийликни мустаҳкамлаш, фуқароларнинг меҳнат, ижтимоий таъминот, соғлиқни сақлаш, таълим соҳасидаги ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини таъминлаш бўйича прокуратура органлари фаолиятининг самарадорлигини янада оширишга доир таклиф ҳамда тавсиялар билдирилди. 2016 йилнинг сўнгги чорагидан бошлаб мамлакатда коррупцияга барҳам бериш соҳасида катта ишлар амалга оширилди. 2017 йил 2 февралда Ўзбекистон Республикаси Президентининг —Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида||ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида||ги ПҚ-2752-сонли қарори мамлакатда коррупцияга барҳам бериш ва унга қарши курашда муҳим аҳамият касб этди. Қарорга асосан —Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида||ги Ўзбекистон Республикаси

Қонуни қоидаларининг самарали ижросини таъминлаш, жамият ва давлат ҳаётининг барча соҳаларида коррупциянинг олдини олишга доир чора-тадбирларни ўз вақтида ва сифатли амалга ошириш мақсадида —2017-2018 йилларга мўлжалланган коррупцияга қарши курашиш бўйича давлат дастури тасдиқланди, Коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идоралараро комиссияси ташкил этилди. Бу комиссиянинг асосий вазифалари сифатида қуйидагилар белгиланди:

-коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги давлат дастурларининг ва бошқа дастурларнинг ишлаб чиқилиши ҳамда амалга оширилишини ташкил этиш;

-коррупцияга қарши курашиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар ҳамда ташкилотларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш ва ҳамкорлигини таъминлаш;

-аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантиришга доир чора-тадбирларнинг ишлаб чиқилиши ҳамда амалга оширилишини ташкил этиш;

-коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга, уларни аниқлашга, уларга чек қўйишга, уларнинг оқибатларини, шунингдек уларга имкон берувчи сабаблар ва шарт-шароитларни бартараф этишга доир чора-тадбирлар самарадорлиги оширилишини таъминлаш;

-коррупциянинг ҳолати ва тенденциялари тўғрисидаги ахборотни йиғиш ҳамда таҳлил этиш;

-коррупцияга қарши курашиш бўйича чора-тадбирлар амалга оширилиши юзасидан мониторингни амалга ошириш, ушбу соҳадаги мавжуд ташкилий-амалий ва ҳуқуқий механизмларнинг самарадорлигини баҳолаш;

-коррупцияга қарши курашиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш ва ушбу соҳадаги ишларни яхшилаш юзасидан таклифлар тайёрлаш;

-коррупцияга қарши курашиш бўйича ҳудудий идоралараро комиссиялар фаолиятини мувофиқлаштириш. Президент Ш.М.Мирзиёев томонидан 2016 йилнинг охиридан бошлаб давлат органларининг коррупцияга қарши курашининг тизимли фаолиятини йўлга қўйилиши, унинг ташаббуси билан —Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида||ги Қонун қабул қилиниши, прокуратура ва суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ этилиши, Президент ва Халқ қабулхоналарига келиб тушаётган мурожатларни таҳлил этиб бориш қоидаларини ўрнатилиши, мансабдорлар хизматини охириги натижаларига қараб баҳоланиши қоидаларини ўрнатилиши каби чора-тадбирлар ўз натижасини бера бошлади. Юқори давлат органлари билан чатишиб кетган бир неча уюшган жиноий ишлар фош этилди.

2017 йилнинг биринчи ярмида 1566 та мансабдор шахсга нисбатан 1130 та жиноий иш қўзғатилиб, улардан 954 таси (84,4 фоизи) судга оширилган. Лекин, бу даврда 2016 йилнинг биринчи ярмига нисбатан судга оширилган жиноий ишлар 22 фоизга камайди. Коррупциявий фаолият туфайли келтирилган зарарнинг 77 фоизи ундирилди. 374 та гуруҳлар томонидан содир этилган коррупциявий жиноятлар очиб ташланди, 1330 та коррупциявий жиноятлар аниқланди. Мамлакатда ҳар пайшанба куни —Ҳуқуқбузарликларни олдини олиш куни|| деб эълон қилиниб, бу кунлари меҳнат жамоалари ва яшаш жойларида ҳуқуқни ҳимоя қилиш органлари вакиллари аҳолини рўй бераётган жиноятлардан огоҳ этиб бориш, аҳолини ҳуқуқий

маданиятини ошириш тадбирларини ўтказиш анъанага айланди. Шунингдек, пайшанба кунлари ички ишлар таянч пунктларида —очиқ эшиклар куни|| ўтказиш, фуқароларни қабул қилиш ишлари олиб бори қондаси ўрнатилди.

2018 йил 19 февралда Ўзбекистон ички ишлар вазирининг берган маълумотларига биноан 2017 йилда 1426 та коррупциявий жиноятлар фош этилиб, ундан 171 таси порахўрлик, 109 таси товламачилик, 517 таси фирибгарлик, 125 таси ноқонуний валюта айланмасини амалга ошириш, 19 таси сохта пулларни ишлаб чиқиш, 190 таси давлат мулкани ўғирлаш ва унга камомад келтириш каби жиноят турларини ташкил этди. 2017 йилда жиноий ҳаракат қилганлиги учун 230 та ички ишлар органлари ходимлари устидан жиноий иш қўзғатилди, 8000 та ходим интизомий жавобгарликка тортилди. Лекин, 2017 йилда 73.692 та жиноий ишлар фош этилиб, бу 2016 йилга нисбатан 15,7 фоизга камайгани ҳам қайд этилди. Шунингдек, прокуратура, давлат миллий хавфсизлиги, солиқ идоралари каби мамлакатдаги барча давлат органлари фаолияти таҳлил этилганида 2017 йилга келиб коррупциявий жиноятларнинг анча камайганлиги сезилди. Бу ҳақда Президент Ш.Мирзиёевнинг 2017 йил 22 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида алоҳида эътибор қаратилиб, мамлакатда коррупциянинг 2016 йилга нисбатан 33%га камайганлигини кўрсатиб ўтди.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасида Коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идоралараро комиссияси томонидан давлат дастури ижроси таҳлили айрим вазирлик ва идоралар томонидан белгиланган тадбирлар ижросига етарли масъулият билан ёндашилмай, унда назарда тутилган тадбирларни амалга оширишда фаол иштирок этилмаганлиги, шунингдек, коррупцияга қарши курашиш масаласига доир ўқув-методик ва

Илмий адабиётлар ишлаб чиқилмаганлиги, бу соҳада тизимли равишда ўқув машғулотлари ташкил этилмаганлиги қайд этилди. Комиссия коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, аниқлаш, чек қўйиш, шунингдек коррупция ҳолатларини келтириб чиқараётган сабаб ва шарт-шароитларни бартараф этиш борасидаги чоратадбирларнинг мутасадди ташкилотлар томонидан самарали ва ўз вақтида амалга оширилишига қаратилган аниқ вазифаларни кўрсатиб ўтди.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистонда коррупцияга қарши курашнинг замонавий ҳуқуқий асослари ишлаб чиқилди, улар амалиётда қўллана бошланди. Муҳими, аҳолининг Президент ва Халқ қабулхоналари воситасида юз бераётган коррупциявий жиноятларни давлат ҳокимияти органларига тўғридан-тўғри етказиш имконияти яратилди. Коррупцияга барҳам бериш учун махсус давлат ҳокимияти органлари тузилмалари шаклланди, уларнинг халқ олдидаги масъулиги оширилди. Қисқа давр ичида коррупциявий жиноятлар анча камайди. Мамлакатда коррупцияга қарши курашнинг фуқаролик жамиятига хос бўлган шакллари ва тарихотлари шакллантирилди, бу соҳадаги муҳим вазифа сифатида аҳоли ҳуқуқий маданиятини ривожлантириш устувор вазифа сифатида белгиланди.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикасининг —Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида||ги Қонуни// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 4-ялпи мажли 2015,5 декабрь. № 235

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг —Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида||ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида||ги 2017 йил 2 февралда қабул қилинган ПҚ-2752-сонли қарори//Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 37-сон, 982-модда
4. Дадашева, Ақида Абдужаббаровна. "ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ-КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТЛАР ДАВР ТАЛАБИ." *Academic research in educational sciences* 3.10 (2022): 288-291.
5. Дадашева А. А. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ-КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТЛАР ДАВР ТАЛАБИ //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 288-291.
6. Дадашева А. А. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ-КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТЛАР ДАВР ТАЛАБИ //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 288-291.
7. Дадашева А. А. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ-КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТЛАР ДАВР ТАЛАБИ.
8. Дадашева А. А. ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШ ШАРОИТИДА ҲОКИМЛАР ФАОЛИЯТИ УСТИДАН ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. TSTU Conference 1. – С. 117-122.
9. Abdinazarova F. O. K. Q., Dadasheva A. A. FUQAROLIK HUQUQI: O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING YANGI KONSTITUTSIYASI VA XORIJIY DAVLATLAR KONSTITUTSIYALARIDA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. TSTU Conference 2. – С. 305-311.
10. Dadasheva A. A. Main Directions of Activities of Local Executive Authorities in New Uzbekistan //International Journal of Social Science Research and Review. – 2023. – Т. 6. – №. 5. – С. 377-383.
11. Dadasheva A. A. THE ROLE OF MASS MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY IN NEW UZBEKISTAN //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 203-207.
12. Dadasheva, Akida Abdujabbarovna. "THE ROLE OF MASS MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY IN NEW UZBEKISTAN." *Educational Research in Universal Sciences* 2.4 (2023): 203-207.
13. Dadasheva, Akida Abdujabbarovna. "Main Directions of Activities of Local Executive Authorities in New Uzbekistan." *International Journal of Social Science Research and Review* 6.5 (2023): 377-383
14. Умарова, Р. (2015). Некоторые аспекты взаимоотношений природы, человека и общества во взглядах Абу Али Ибн Сино и Абу Райхан Беруни. *Theoretical & Applied Science*, (10), 127-129.
15. Умарова, Р. Ш. (2019). Основы духовно-нравственного воспитания молодежи в трудах Абу Райхана Беруни. *Проблемы науки*, (4 (40)), 56-57.
16. Умарова, Р. Ш. (2020). Натурфилософия Абу Райхана Бируни. *Вестник науки и образования*, (4-1 (82)), 35-37.
17. Umarova, R. S. (2019). Fundamentals of spiritual and moral education of youth in the works of Abu Rayhan Beruni. *Problems of science*, no. 4 (40).
18. Дадашева А. А. ПРАВО СВОБОДНО ПОЛУЧАТЬ И РАСПРОСТРАНЯТЬ ИНФОРМАЦИЮ-ВАЖНЫЙ ФАКТОР НЕПОСРЕДСТВЕННОГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ НАД ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И УПРАВЛЕНИЯ //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. TSTU Conference 2. – С. 14-19..
19. Dadasheva A. A. Main Directions of Activities of Local Executive Authorities in New Uzbekistan //International Journal of Social Science Research and Review. – 2023. – Т. 6. – №. 5. – С. 377-383.
20. Dadasheva A. A. Main Directions of Activities of Local Executive Authorities in New Uzbekistan //International Journal of Social Science Research and Review. – 2023. – Т. 6. – №. 5. – С. 377-383.